

A népgazdaság faellátásának egyes kérdéseiről

T Ö M P E I S T V Á N

az Országos Erdészeti Főigazgatóság vezetője

A fa népgazdaságunk egyik legnagyobb hiánycikke. Fa nélkül az ipar, a közlekedés, a bányászat, népgazdaságunk akármelyik területe sem létezhet, fejlődhet. Hazánk alacsony erdősültsége és erdei fafajösszetétele miatt a szükségleteket kielégíteni nem tudjuk. Fejlettebb fakitermelési módszerek bevezetésével, valamint az iparifa szabványoknak a módosításával elértük, hogy a felszabadulás óta kitermelt faanyagban az iparifa aránya 16⁰/₀-ról 35⁰/₀-ra emelkedett. Így az utóbbi években évenként 500.000 m³-rel több faanyagot adtak az erdőgazdaságok az iparnak anélkül, hogy több fát vágtak volna ki.

Alapvetően az első ötéves terv alatt, hazánk fával borított területét 12,3⁰/₀-ról 13,3⁰/₀-ra növeltük, kereken 104.000 ha új erdősítést és fásítást hoztunk létre, és 111 000 ha vágásterületet újítottunk fel. Bár háromszor annyit telepítettünk, mint amennyit kivágtunk, mégis — mert a gyorsan növő fafajok is viszonylag lassan, 30—40 év alatt válnak vágáséretté — a szükségleteket különösen fenyőben kielégíteni nem tudjuk, importra szorulunk.

Faimportunk az importlistán a második helyet foglalja el. Ez a kérdés nem mai keletű. A két világháború között a faimport még az elmara-dott ipari termelés mellett is felemészttette teljes búzakivitelünket. Ipari termelésünk azóta óriási méretű fejlődésen ment át, természetadta fatermelési lehetőségeink pedig ugyanazok maradtak.

A Szovjetunió európai részében és a baráti országokban az erdőnek nagy népgazdasági, egészségügyi, kulturális stb. jelentősége miatt arra törekednek, hogy ne vágjanak ki többet, mint amennyit az évi növedék és a különleges szempontok megengednek. Hatalmasan fejlődő iparuk szükségleteinek ellátása miatt egyre kevesebbet tudnak exportálni, így a mi faimportunk évről évre jobban toródik nyugati piacokra. Mindezek következtében a fa minálunk nemcsak az egyik legnagyobb hiányzó cikk, de az egyik legdeficitesebb cikk is. Ezzel a fontos népgazdasági kérdéssel a Központi Vezetőség határozata alapján azért is szükséges és időszerű foglalkozni, mert a faanyaggal kapcsolatos nehézségek csak az ipar fejlődésének nagy kérdésein belül oldhatók meg. Ezeknek megoldása segíti az ipar, különösen az építés, közlekedés és bányászat további technikai haladását, a munka termelékenységének emelését, a termékek önköltségének csökkentését, a külkereskedelmi helyzet javulását.

I.

A fa fajlagos felhasználása fejlettebb ipari államokban általában csökken. Nálunk jelenleg ellenkező irányzat érvényesül. Faanyagbehozatunk az első ötéves terv időszakában a belső iparifa termelés fejlesztése mellett is fokozatosan emelkedett. Ez a jelenség arra mutat, hogy a termelés általános növekedésével a fafelhasználás technikailag nem tartott lépést. A mai fajlagos felhasználás mellett a második ötéves terv iparifa szükséglete mintegy 38⁰/₀-kal nőne. Ez a mai állapothoz képest több száz milliós nagyságrendű devizafordint többletkiadást és nagy beszerzési nehézségeket jelentene. Megfelelő intézkedésekkel, a fatermelés és a fa-

felhasználás műszaki fejlesztésével, a fahelyettesítés nagymértékű kiterjesztésével, valamint a fatakarékosság szigorú megszervezésével azonban elérhetjük, hogy ez a szükséglet jelentősen mérséklődjék.

A kérdés feltárt, ismert és megoldása kezünkben van. A faanyag fajlagos felhasználása nálunk azért nem csökken — sőt valamelyest még nő is —, mert az ipar egészén belül a fafeldolgozás, felhasználás és a fahelyettesítés műszaki foka aránytalanul alacsony.

A kitermelt fának csak 35⁰/₀-át használjuk fel ipari célra, a többit eltüzeljük. A fűrészipar ebből a 35⁰/₀-ból is csak 63³/₀-os kihatással dolgozik. Az ipar és a népgazdaság különböző területén a műszakilag már nem indokolható méreti és minőségi követelmények, a túlhaladott normák megváltoztatásával, a gépesítés emelésével az erdőgazdaságok a jelenleg kitermelt faanyagának 45—50⁰/₀-át tudnák az iparnak adni. Ezt a nagyobb mennyiséget a fűrész- és lemezipar a fűrészkeretek felújításával, mellékgépek beállításával a jelenlegi kihatással helyett 68—70⁰/₀-ra tudná feldolgozni rövid időn belül és megfelelő lemezipari mellékgépek beállításával a hulladékot is maradéktalanul felhasználná.

Az ipari célra már nem alkalmas fát nálunk ma még döntő többségében a leggazdaságatlanabbul eltüzelik. Pedig a tűzifát nagyon gazdaságosan lehet hasznosítani. Vegyi úton, lepárlással kohó faszenet, ecetsavat és más magasértékű import és export anyagokat lehet abból nyerni. Európa egyik legmodernebb falepárló üzemében — Tolmácson — a tűzifának egy részét már így hasznosítjuk. A lombos tűzifa rostosításával farostlemezt lehet gyártani. A bükk tűzifából cellulózet és ebből csomagolásra alkalmas anyagot. A fűz tűzifájából már 1 cm vastagságtól kezdve lehet cellulózet előállítani, amelyből író- és nyomópapír készíthető. A puhatűzifa és a hulladék hasznosítására hazánkban már meg is indult a farost- és forgácslemez üzemek építése.

A tűzifának ilyenirányú felhasználása az import fenyőanyag többszörösét pótolja. Bányáink ma már jóminőségű háztartási szén termelnek, nincs tehát ok arra, hogy minden tűzifát kályhában égessünk el.

A hazai és importfának a jelenleginél magasabb értékű hasznosítása a feladat megoldásának egyik fontos tényezője. A fa fajlagos felhasználása csökkentésének főiránya azonban a fának más anyagokkal való helyettesítése.

II.

A Párt Központi Vezetőségének határozata „*Ipari termelésünk megjavításának és műszaki színvonalának emelésének feladatairól*“ a többi között megállapította, hogy „*cement, üveg, farost és más hazai anyagok fokozottabb felhasználásával kell biztosítani — különösképpen az építés, közlekedés és a bányászat területén — a fa fajlagos felhasználásának csökkentését.*“

A modern technikának alkalmazása törvényszerűen odavezet, hogy a faanyagot mindenütt, ahol műszakilag csak lehetséges, más, célszerűbben és gazdaságosabban hasznosítható anyaggal helyettesítsék. Hazánkban is elengedhetetlen ez. El kell érünk, hogy a fahelyettesítés nálunk is általános törekvéssé váljon a népgazdaság egész területén. Különösen a bányafa, vezetékoszlop s a vasúti vágányaljak tekintetében kínálkoznak könnyebben előállítható és jól alkalmazható helyettesítő anyagok.

A bányászat területén a bányafahelyettesítés aránya az összes szükséglethez viszonyítva 3,6% volt 1954-ben. Számításaink szerint a következő évek alatt a bányászat területén a helyettesítés arányát TH-gyűrű, Moll-ív, vasbetonszerkezetek, a lombos bányafa stb. kiterjedtebb alkalmazásával a jelenleginek sokszorosára lehet emelni.

A közlekedés területén az elmúlt években megkezdték már a talpfának beton aljjal való helyettesítését a III. o. vonalakon. A MÁV nemzetközileg is élenjárt ennél. A közlekedésnek a legutóbbi időben szerzett tapasztalatai szerint azonban más országokban már I. o. vonalakon is kiterjedten használják az előfeszített betonlatjat. E tapasztalatok alapján lehetőségessé válik, hogy a MÁV a talpfa helyettesítést jelentősen emelje.

A villamosenergia ipar és a posta nagyrészt import vezetékoszlopokkal dolgozik. Az idei évben még csak alig 12%-os mértékben használtak betonoszlopokat. Ezen a területen 1—2 éven belül elérhető, hogy a faanyagot mintegy 50%-ban cementtel pótoljuk.

A fa fajlagos felhasználásának csökkentése terén a legnagyobb eredményeket a népgazdaságban az építőipar érte el. Erre nemzetközi tekintetben is méltán lehetünk büszkék. A lehetőségek azonban még ennél az iparnál sincsenek kellően kihasználva. A lapostető és a csőállványzat további kiterjesztésével, a táblás zsaluzás bevezetésével, a fém-üvegablakok alkalmazásával stb. tovább lehet csökkenteni a fafelhasználást. Szükséges ehhez természetesen, hogy építőanyag iparunk — különösen a cementipar — a következő években mennyiségileg és minőségileg úgy fejlődjön, hogy a szükségleteket ki tudja elégíteni.

Igen nagy megtakarítások érhetők el a faipar területén, különösen a ládaiparnál. Ebben az esztendőben a fenyő fűrészárának a ládaiparban alacsonyabb értékű alapanyaggal való helyettesítése révén már mintegy 1200 lakáshoz szükséges fenyőfűrészárut takarítottunk meg. Az export csomagoláshoz szükséges fa mennyisége a számítások szerint mintegy 25%-ra csökkenthető, ha élelmiszert, gyümölcsöt, rádiót stb. hullámlemezbe csomagolunk. A hullámdobozban küldött áru a kapitalista államokban bruttóban számított vámtarifa miatt is versenyképesebbé teszi termékeinket. Papíriparunk ismeri a bükk tűzifából előállítható csomagolópapír technológiáját és gépigényét. Ez az alapanyag rendelkezésünkre áll.

A példákat tovább lehetne sorolni. Nincs a népgazdaságnak egy területe sem, ahol műszaki okokból megengedhető ne lenne a fának más anyagokkal való pótlása. Ezeknek a lehetőségeknek kihasználása gyorsan megtérülő kisebb beruházásokkal viszonylag rövid idő — 2—3 év — alatt az importnak jelentős — 5—25%-os — csökkentését vonná maga után. A hazai faanyagok fokozott kihasználása és a faimport jelentős csökkentése érdekében meg kell tehát szüntetni a népgazdaság egész területén a fafeldolgozás, fafelhasználás és faanyaghelyettesítés műszaki elmaradottságát. Ez azonban nemcsak műszaki, hanem közgazdasági feladatok megoldását is követeli. Ez utóbbi talán még nehezebb feladat.

III.

A Központi Vezetőség határozata kimondja, hogy „*termelői árrendszerünket úgy kell átalakítani, hogy fokozottabban serkentsen az anyaggal, különösen az importanyaggal való takarékosagra.*“

A határozatnak ez az utasítása a fatakarékosság egyik legnagyobb akadályát hárítja el. A mai termelői árrendszer mellett fahelyettesítés az importcsökkentés, az ipar nagy részében még hátrányos. Az új árrendszer kialakításának főiránya az kell legyen, hogy az anyagok ára népgazdasági jelentőségüket tükrözze. Meg kell szüntetni azt a helyzetet, hogy az import enyvezetlemezzel felhasználása olcsóbb legyen az ipar számára, mint a hazai farostlemezzé, vagy előnyösebb legyen a villamosenergia termelő ipar részére az import favezetékoszlop beépítése, mint a hazai vasbetonoszlopok használata. Jelenlegi termelői árrendszerünk szerint az itthon gyártott cement drágább mint a külföldön drága valutáért megvásárolt fa. Így érthető, hogy nincs vállalati igazgató, ki annyira önfeláldozó lenne, hogy az olcsóbb fa helyett, drágább cementet használna fel és így látszólagos tervteljesítést, valóságos prémiumát veszélyeztesse. Előfordult, hogy a fűrész- és lemezipar tervleamaradásba esett annak ellenére, hogy a Minisztertanács által megállapított tervét cikkenként teljesítette, de importanyag helyett műszakilag egyenértékű, viszont lényegesen olcsóbb hazai anyagot dolgozott fel és így tervezett termelési értékét nem teljesítette. A helytelenül megállapított árak helytelen tervezést vonnak maguk után, a helytelen tervre helytelen tervezés, premizálás épül és mindezek folytán fordított irányú kapcsolat keletkezik a népgazdaság és a dolgozók anyagi érdeke között.

Az előrehaladásnak további gátjai a tervezés területén találhatóak. A fa — mert abból kevés van — hiánycikk és deficités, ezért annak minden m³-ét hasznosan kell feldolgozni. Ez az általános mutatóktól eltérő értékelést követel. A fánál népgazdasági hasznosságához képest kell megállapítani a termelékenységi, az önköltségi és a bérezési mutatókat. Jelenleg ezeket a szempontokat még nem veszi eléggé figyelembe a tervező. A visszasságokra jellemző, hogy az erdőgazdaságok éveken keresztül magas tűzifatermelési tervet kaptak annak ellenére, hogy a lombos tűzifának egy része — mintegy 50.000 m³ — alkalmas lett volna olyan bányafára, amelyet importból szereztünk be.

A hazai adottságok és az import lehetőségeknek helytelen összehangolására legjellemzőbb volt az, hogy gömbfából termeltünk bányadesztkát. A múltban kb. 70—80.000 m³ gömbfát használtunk fel erre a célra, holott bányászdesztkát külföldön igen olcsón vásárolhattunk volna. Ezt a rönköket jelentősen magasabb értékű árukra dolgozhattuk volna fel, pl. dongára, amiből csupán 1954-ben mintegy 10.000 hl-nyi mennyiséget importáltunk rendkívül magas áron.

Nincsenek pontos anyagnormáink, amelyek szigorúan megszabnák az egyes gyártmányok előállításához felhasználható faanyag mennyiségét. Az ebből adódó lazaság még akkor sem lenne megengedhető, ha nagy készleteink lennének. A tapasztalati, úgynevezett beszerzési normák lazasága miatt a faanyagtervezés túlzott biztonsággal történik. A Ganz Vagón és Gépgyár például éveken keresztül 4 m-es hosszban adta meg tölgy fűrészáru szükségletét és ezt az anyagot 1 és 1,5 méteres darabokra vágva építette be a vagónokba. A jelenlegi szabványok többek között 125×200-as lemez méretet írnak elő. A bútorgyártásnál ezeket a lemezeket felszabdallják és kisebb méreteket használnak fel. A szovjet, finn és lengyel enyvezetlemezzel 150×150 cm nagyságú. Ezeket az importlemezeket a felhasználók tökéletesen kihasználják. A nem méretre tervezett anyagigénylés és kiszolgálás természetesen nagy anyagpazarlással jár. Ott, ahol már így

terveznek, 5—10⁰/₀-kal csökkennek az igények. Jellemző, hogy amikor fenyőfűrészáruból 1954-ben mintegy 10⁰/₀-kal kevesebb import érkezett be, az ipar mégis teljesítette, sőt túlteljesítette tervét.

*

A Központi Vezetőség határozatának idézett részei bizonyítják, hogy a Párt nemcsak felismerte e terület fejlődésének fő gátjait, de világos útmutatásaival ki is jelölte a siker érdekében szükséges tennivalókat. Kell, hogy most az erdészek, a faipar dolgozói és a közgazdászok együttes munkával megállapítsák ezen hiányosságok kiküszöbölése érdekében szükséges részletfeladatokat.

Az európai fahelyzetről

MADAS ANDRÁS

Az Európai Gazdasági Bizottság Fabizottsága szeptemberben tartotta tizenharmadik ülését Genfben, ahol megtárgyalták az európai fahelyzetet és a jövő évi kilátásokat.

Erdőgazdaságunk dolgozóit bizonyára érdekli, hogyan alakul és milyen irányban fejlődik az európai faforgalom, fafogyasztás és milyen következtetéseket lehet levonni a teendőinkkel kapcsolatban. Mivel az utóbbi években nem jelent meg nálunk átfogó ismertetés az európai és általában a világ erdeiről, azok összetételéről, célszerűnek látszik, ha a bevezetőben röviden erről is beszélünk.

A FAO 1953-ban vétette fel a második világ erdőleltárt, amelynek legfontosabb adatait az alábbi táblázatok tartalmazzák:

1. táblázat

A világ erdeinek megoszlása (1 000 000 ha)

Világrész	Összes erdőterület	Fafaj-megoszlás		Használat		Erdősültség	
		fenyő	lomb	használat alatt	használaton kívül	%	ha/fő
Európa	136	79	57	130	6	28,3	0,3
Szovjetunió	743	580	163	350	393	33,9	3,8
Észak-Amerika	656	463	193	220	436	36,1	4,1
Latin-Amerika	890	27	863	83	807	39,7	5,2
Afrika	801	3	798	108	693	27,0	3,9
Ázsia	525	120	405	232	293	19,8	0,4
Óceánia	86	8	78	17	69	10,0	6,7
Világ összes	3837	1280	2557	1140	2697	29,1	1,6

Az adatokból levonható első érdekes következtetés az, hogy a világ összes erdeinek mindössze 30 százaléka van használat alatt, 70 százaléka még zömében feltáratlan, rendszeres használat bennük nem folyik. Egyelőre tehát korai lenne még általános fahiányról, a világ erdeinek kimerüléséről beszélni. Egyidejűleg azonban azt is meg kell állapítani, hogy a használaton kívül álló erdőknek a rendszeres termelésbe történő bevo-